

CHERNIVTSI
LAW SCHOOL

КАФЕДРА
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ПРАВА

Кафедра
конституційного
права України

ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ
Львівський університет

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Матеріали VIII міжнародної науково-
практичної конференції

31 ЖОВТНЯ, 2024

м. ЧЕРНІВЦІ

УДК 342(477)(082)

М 34

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (голова);

Коломоець Тетяна Олександрівна, декан юридичного факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України (м. Запоріжжя, Україна;

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Хотинська-Нор Оксана Зіновіївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. 762 с.

До збірника увійшли матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 31 жовтня 2024 р.)

Редколегія не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалів, що були подані у рукописах.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ ТА ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Берченко Г.В. Судове тлумачення і неформальні зміни Конституції.....	15
Боровська А.О. Особливості правового статусу членів дорадчих органів судової системи України.....	20
Козакевич О.М. Діяльність органів суддівського врядування як зміцнення інституційної спроможності системи правосуддя.....	24
Коломoeць Т.О. Премія для суддів місцевого суду: новація (не)можлива, (не)доцільна?.....	29
Летнянчин А.І. Меритократична ідея (принцип) в судовій реформі.....	35
Ніколенко А.М. Принцип соціальної справедливості в судочинстві.....	43
Савчин М.В. Інституційна стійкість системи правосуддя та війна.....	47
Сачко О. Доктринальні аспекти діяльності судової влади в правовій державі..	55
Фідря Ю.О. Добросовісність судді та її оцінка: спірні питання.....	60
Хотинська-Нор О.Н. Право судді на страйк: to be, or not to be.....	65

СЕКЦІЯ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ СУДОВОЇ ВЛАДИ: ІДЕЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Бакун В.І. Анахронізм класичних теорій політичної легітимності.....	71
Birke Rainer. Die auslieferung an die Ukraine aus deutscher sicht.....	74
Бурдейний Ю.І. Порівняльне дослідження належної правової процедури та права на справедливий суд.....	87
Ватаманюк А.В. Вертикальний діалог між вітчизняними та європейськими суддями.....	92

ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІ ТА ЇЇ ОЦІНКА: СПІРНІ ПИТАННЯ

Фідря Юлія Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального правосуддя та
правоохоронної діяльності,*

Волинський національний університет імені Лесі Українки

(м. Луцьк, Україна)

Для підтримання високого рівня довіри громадськості до судової влади, утвердження її легітимності та авторитету у суспільстві ключовим є дотримання суддями високих стандартів етичної поведінки та доброчесності. Прикро констатувати, але рівень довіри населення до судової влади в Україні залишається украй низьким упродовж досить тривалого часу. Так, за даними соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 6 по 12 червня 2024 року в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» 73% респондентів висловлюють недовіру судам (судовій системі загалом). Більше не довіряють лише державному апарату (чиновникам) (78,5%), політичним партіям (77,5%) та Верховній Раді України (76%) [1]. Указані результати опитування є свідченням систематичних проблем та негараздів у функціонуванні судової влади України, вирішувати які необхідно навіть у такий складний для нашої держави час.

Доброчесність суддів є підвалиною для формування довіри суспільства до судової влади, і як морально-етична категорія, цінність та чеснота залишається поза часом та завжди є актуальною. Не зважаючи на без перебільшення ключове значення цієї категорії для судової влади, її носіїв, а також інших зацікавлених суб'єктів, в українському законодавстві до цих пір відсутнє визначення доброчесності. Хоча і Конституція України (ст. 127), і Закон України «Про судоустрій і статус суддів» оперують цим поняттям, починаючи з 2016 року. Проте навіть за відсутності нормативного визначення суддівської доброчесності, все ж

існує загальне розуміння її складових та критеріїв, але й воно далеко не завжди є однозначним.

Найчастіше доброчесність розглядається крізь призму дотримання антикорупційних заборон та обмежень. Однак, цілком очевидно, що суддівська доброчесність охоплює значно ширше коло відносин, а також цінностей та чеснот. Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 9901/355/2 зазначено, що доброчесність – це необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка, серед іншого, визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах об'єктивного ставлення до сторін у справах та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та здійсненні правосуддя [2].

Вочевидь, основним орієнтиром для з'ясування сутності та змісту доброчесності судді є Бангалорські принципи поведінки суддів, у яких зосереджено кращі міжнародні практики у сфері дотримання суддівської доброчесності й професійної етики. І хоча Бангалорські принципи не оперують поняттям «доброчесність», проте серед указаних у документі шести показників (незалежність; об'єктивність; чесність та непідкупність; дотримання етичних норм; рівність; компетентність та старанність), третій та четвертий показники – чесність і непідкупність та дотримання етичних норм – і складають компонент доброчесності в суддівській професії.

Нещодавно рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18 вересня 2024 року було затверджено нову редакцію Кодексу суддівської етики [3], однак поняття доброчесності судді там так і не з'явилося, хоча і згадується (один раз!) у статті 3 Кодексу, відповідно до якої суддя має докладати зусиль, щоб на думку звичайної розсудливої людини (законослухняної людини, яка, будучи достатньою мірою поінформованою про факти та процеси, що відбуваються, об'єктивно сприймає інформацію та обставини зі сторони) його поведінка відповідала високому статусу посади та не викликала обґрунтованих сумнівів у його доброчесності.

З огляду на роль та значення, якого надають суддівській доброчесності міжнародна спільнота, органи державної влади, органи суддівського врядування та самоврядування, а також громадськість, варто включити цю категорію до тексту присяги судді. Серед іншого, громадянин, вступаючи на посаду судді, повинен присягнути бути доброчесним. Відповідні зміни слід внести до ст. 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Гостро дискусійним питанням залишається перевірка доброчесності судді (кандидата на посаду судді), а також забезпечення об'єктивності, прозорості та справедливості її проведення. Щодо кандидата на посаду судді, то згідно із ч. 6 ст. 73 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відповідність особи, яка виявила намір стати суддею, критеріям компетентності, доброчесності встановлюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України під час її участі у доборі на посаду судді як кандидата. У свою чергу, відповідно до ч. 9 ст. 69 цього ж Закону, кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, якщо відсутні обґрунтовані сумніви у його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, у дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці у професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу. До речі, цитована норма певною мірою заповнює законодавчу прогалину відсутності визначення поняття «доброчесність».

Щодо кваліфікаційного оцінювання, то відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» воно проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККС) з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. Згідно із ст. 87 цього ж Закону з метою сприяння ВККС у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного

оцінювання утворюється Громадська рада доброчесності. До її повноважень, серед іншого, належить надання, за наявності відповідних підстав, ВККС висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до дос'є кандидата на посаду судді або до суддівського дос'є (п. 3 ч. 6 ст. 87 Закону).

У рамках такої діяльності указаних інституцій постає питання критеріїв та їх змісту. Як зазначається у ч. 2 ст. 83 Закону, критеріями кваліфікаційного оцінювання є: 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); 2) професійна етика; 3) доброчесність. Згідно ч. 6 ст. 83 цього ж Закону Вища рада правосуддя затверджує Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) після консультацій з ВККС, Радою суддів України та Громадською радою доброчесності.

Наприкінці червня 2024 року робоча група при Вищій раді правосуддя завершила роботу над проектом Єдиних показників, який було надіслано на погодження до ВККС, Ради суддів України та Громадської ради доброчесності. 11 липня 2024 року рішенням № 20 Ради суддів України було затверджено Консультативний висновок, у якому було зазначено, що Рада суддів України не підтримує зміст запропонованого Проекту Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) в даній редакції та вважає, що їх прийняття не сприятиме належній оцінці судді (кандидата на посаду судді) на відповідність критеріям доброчесності та професійної етики. Рада суддів України звернула також увагу, що критерії оцінки доброчесності судді визначені Бангалорськими принципами, а критерії оцінки професійної етики судді закладені в Кодексі суддівської етики. Саме через них розкривається сутність доброчесної поведінки судді, а тому, на думку Ради суддів України, вказаний Проект потребує доопрацювання, відповідно до вимог чинного законодавства України [4].

Зауважимо, що на сьогодні існує кілька різних документів, які визначають зміст (складники) доброчесності та перелік її індикаторів, що не сприяє єдності

застосування цього критерію на практиці. Залучення органів суддівського врядування і самоврядування до формування змісту критерію доброчесності шляхом напрацювання та затвердження Єдиних показників є досить вдалим рішенням законодавця, однак проблемним є пошук порозуміння поміж указаними інституціями, що ми можемо спостерігати уже сьогодні.

Підсумовуючи, насамперед варто зазначати, що доброчесність, попри значне поширення та часте вживання й застосування, є надзвичайно складною категорією із глибоким змістом, яка важко піддається деталізації та конкретизації. А втім, щоб не допустити зловживань чи маніпуляцій у процесі правозастосування, а також незаконного тиску та впливу на судову владу, слід встановити певні орієнтири, межі – чіткі й передбачувані критерії та індикатори доброчесності, а також прозору, логічну й передбачувану процедуру перевірки їх дотримання. На цьому повинні зосередити зусилля Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада правосуддя спільно з органами суддівського самоврядування, органами, залученими до оцінювання, та громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів, віра в перемогу (червень 2024р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-vira-v-peremogu-cherven-2024r>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 9901/355/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533714>
3. Кодекс суддівської етики: рішення XX З'їзду суддів України від 18.09.2024р. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/kodeks-suddivskoi-etiki>
4. Консультативний висновок щодо Проекту Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді): рішення